

KANSANELÄKELAITOKSEN
VALTUUTETTUJEN
TOIMINTAKERTOMUS
VUODELTA 2002

Helsinki 2003

K 6/2003 vp

KANSANELÄKELAITOKSEN VALTUUTETTUJEN

TOIMINTAKERTOMUS

VUODELTA 2002

HELSINKI 2003

ISSN 0355-4996
Edita Prima Oy, Helsinki 2003

KELAN VALTUUTETUT

EDUSKUNNALLE

Viitaten Kansaneläkelaitoksesta 17. päivänä elokuuta 2001 annetun lain (731/2001) 5 §:n 7 kohtaan Kansaneläkelaitoksen valtuutetut lähettävät oheisena kunnioittaen Eduskunnalle toimintakertomuksensa vuodelta 2002.

Helsingissä 10. maaliskuuta 2003

Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen puolesta

Timo Ihamäki
valtuutettujen puheenjohtaja

Olli Valpola
valtuutettujen sihteeri

SISÄLLYS

---

1. Yleistä	1
2. Valtuutetut	2
3. Tilintarkastajat	2
4. Tilinpäätökset ja vastuuvapaudet	2
5. Keskeisimmät käsitellyt asiat	3
6. Tarkastusmatkat ja perehtyminen Kelan alue- ja paikallistason toimintaan	4
7. Kertomusvuonna annetut kannanotot	4
8. Liitteet	11

Liitteet

1. Luettelo valtuutetuista ja varavaltuutetuista	12
2. Tilintarkastuskertomus	13
3. Kansaneläkelaitoksen hallituksen vastaus Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietintöön n:o 21/2002 vp Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomuksesta vuodelta 2001	14
4. Katsaus tutkimustyön keskeisistä tuloksista ja havainnoista vuonna 2002	18

1. Yleistä

Vuoden 2002 alusta tuli voimaan uusi laki Kansaneläkelaitoksesta (731/2001). Lakiin koottiin Kelan hallintoa koskevat keskeiset säännökset. Kela määriteltiin laissa itsenäiseksi julkisoikeudelliseksi laitokseksi, jonka hallintoa ja toimintaa valvovat eduskunnan valitsemat valtuutetut. Sääntely vastasi laitoksen perustamisesta lähtien voimassa ollut ja myös uudessa Suomen perustuslaissa määriteltyä Kelan valtiosääntöistä asemaa. Aikaisempi lisätty hallitus lakkautettiin ja yleistoimivalta Kelan toiminnan kehittämisessä ja johtamisessa määrättiin pääosin Kelan ulkopuolisista henkilöistä koostuvalle hallitukselle, jonka jäsenet valtuutetut määräävät. Kelan pääjohtaja ja johtajisto organisoituivat Kelan johtoryhmäksi, mutta varsinaiset johtajien päätökset tehdään toimialavastuiden mukaisesti. Lisäksi lain perusteella asetettiin erityinen Kansaneläkelaitoksen neuvottelukunta.

Kelan hallinnon ohella laitoksen tehtävistä säädetään nyt keskitetysti yhdessä laissa. Sosiaaliturvaa koskevista tehtävistä säädetään kuitenkin entiseen tapaan eri etuuslaeissa. Uuden niin sanotun Kela-lain mukaan laitos voi sopiusten perusteella hoitaa muutakin sosiaaliturvan toimeenpanoa ja muita palveluja. Esimerkiksi tiedotus, tutkimus, tilastointi ja aktuaarityö on säädetty Kelan velvollisuudeksi kaikkea toimintaa koskevana ja lain tasolla. Merkittävää on, että myös ehdotusten tekeminen Kelan toimialaa koskevan lainsäädännön kehittämiseksi on vastaavalla tavoin määritelty Kelan lakisääteiseksi tehtäväksi.

Aikaisempaan tapaan eduskunta valitsee valtuutetut. Valtuutettuja on kaksitoista, ja kullakin on vastaisuudessa yksi varajäsen aikaisemman kahden asemasta. Valtuutettujen tehtävät säilytettiin pääosin ennallaan. Valvonta-

tehtävää täsmennettiin lain tasolla niin, että valtuutettujen tulee hallinnon ja toiminnan yleisen valvonnan ohella kiinnittää huomiota Kelan palvelujen laatuun ja saatavuuteen. Tämän vuoksi valtuutetut ovat (käytännössä työvaliokunta) aikaisempaa aktiivisemmin perehtyneet Kelan alue- ja paikallishallinnon toimintaan, esimerkiksi vakuutuspiirien ja niiden toimistojen asiakaspalvelun laatuun, käsittely-aikoihin ja työskentelyolosuhteisiin. Olennaista on ollut, että keskusteluja on käyty myös suoraan toimistojen käytännön asiakaspalvelusta vastaavien toimihenkilöiden kanssa.

Uutena tehtävänä valtuutetuille annettiin Kelan työjärjestyksen vahvistaminen sen jälkeen, kun hallitus on sen laatinut. Valtuutetut vahvistivat työjärjestyksen 11.6.2002, ja se tuli voimaan syyskuun alusta. Työjärjestyksessä on lakia tarkemmat säännökset Kelan sisäisestä hallinnosta ja asioiden käsittelystä. Kansaneläkelaitoksen hallitus teki 12.6.2002 päätöksen pääjohtajan ja johtajien välisestä työnjaosta. Toimivallasta hallinnollisissa asioissa hallitus päätti 29.8.2002. Lain voimaantulosäännöksen mukaan vanhat ohje- ja johtosäännöt olivat voimassa uusien määräysten voimaantuloon saakka, jotta viimeksi mainitut voitiin valmistella huolellisesti. Eduskunnan hyväksymä valtuutettujen uusi johtosääntö tuli voimaan 1.6.2002.

Valtuutettujen näkemyksen mukaan siirtyminen uuteen hallintojärjestelmään on sujunut hyvin. Säännösten ja uusien käytäntöjen vaikutus sisäisen toiminnan organisointiin kaikilla hallinnonalueilla etenee asteittain. Eriyisiä ongelmia ei ole ilmennyt. Kelan sisäinen kehitystyö on jatkunut häiriöttä. Keskeisiä kehittämiskohteita ovat olleet muun muassa johtamiskäytännöt. Sähköistä asiakirjahallintaa ja työn tasausta on kehitetty asteittain. Nämä apuvälineet tukevat sitä valtuutettujen omaksumaa linjaa, että Kelan palvelu-

verkko tulee säilyttää kattavana ja palvelujen saatavuus on varmistettava. Kuormituksia voidaan siirtää suurista ja ruuhkaisista toimistoista sinne, missä muutoin olisi taloudellisten mittareiden mukaan harkittava toimipisteiden lakkauttamista.

Etustoiminnassa on panostettu käsittelyaikoihin, ratkaisujen lainmukaisuuteen ja valtakunnalliseen yhdenmukaisuuteen. Kelan julki-suuskuva ja asiakaspalvelun yleinen taso on mittausten mukaan kehittynyt suotuisasti. Asiakaskirjeiden ja etuuspäätösten ymmärrettävyys on parantunut, samoin esimerkiksi Kelan tiedotusta koskevat palautteet. Laatutyötä ja siihen liittyviä itsearviointeja on jatkettu.

Joulukuussa 2002 tuli kuluneeksi 65 vuotta Kelan toiminnan alkamisesta. Merkkipäivää juhlistettiin eri tavoin, mm. toimistoissa tarjottiin asiakkaille kahvit.

2. Valtuutetut

Kansaneläkelaitoksen valtuutettuina vuonna 2002 ovat toimineet seuraavat henkilöt: kansanedustaja Timo Ihamäki (puheenjohtaja), kansanedustaja Pirkko Peltomo (varapuheenjohtaja) sekä kansanedustajat Kari Rajamäki, Valto Koski, Anne Huotari, Juha Rehula, Hannu Takkula, Niilo Keränen, Jaana Ylä-Mononen, Hanna Markkula-Kivisilta, Tuija Nurmi ja Pehr Löf. Luettelo valtuutetuista ja heidän varajäsenistään on liitteenä 1.

Valtuutettujen työvaliokuntaan ovat kuuluneet puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan lisäksi valtuutetut Anne Huotari, Pehr Löf ja Hannu Takkula. Valtuutettu Niilo Keränen valittiin 9.1.2002 valtuutettujen kokouksessa Hannu Takkulan tilalle työvaliokunnan jäseneksi. Valtuutettujen sihteerinä on toiminut suunnittelupäällikkö Olli Valpola.

3. Tilintarkastajat

Tilintarkastajat toimivat valtuutettujen apuna valvonta- ja tarkastustoiminnassa. Tilintarkastajat pitivät tarkastusvuoden aikana vuosittilintarkastuksen lisäksi 5 tarkastuskokousta, ja KHT-tilintarkastaja ja hänen tilintarkastustoimistonsa muut tilintarkastajat suorittivat jatkuvaa valvontatilintarkastusta. KHT-tilintarkastaja antoi neljännesvuosittain valvontatilintarkastuskertomuksen valtuutetuille ja tilintarkastajille.

Valtuutettujen valitsemina tilintarkastajina ovat toimineet puheenjohtajana professori, KHT Markku Koskela (varalla professori, KHT Reino Majala), varapuheenjohtajana hallinto- ja talouspäällikkö Seppo Berg (opettaja Pentti Lahdensivu), kansanedustaja Virpa Puisto (kansanedustaja Iivo Polvi), kansanedustaja Mauri Salo (sairaanhoitopiirin apulaisjohtaja Markku Auvinen), kansanedustaja Hannu Aho (kaupunginjohtaja, HTT Jorma Rasinmäki), kansanedustaja Irja Tulonen (kansanedustaja Jouni Lehtimäki), kansanedustaja Sirpa Pietikäinen (valtiotieteiden lisensiaatti Max Arhippainen) sekä KTM, KHT Yrjö Tuokko (KHT Olavi Guttorm). Tilintarkastajien sihteerinä on toiminut lakimies Reijo Hyvönen.

4. Tilinpäätökset ja vastuuvapaudet

Valtuutetut vahvistivat 13.3.2002 Kansaneläkelaitoksen vuoden 2001 tilinpäätöksen ja myönsivät laitoksen hallitukselle ja lisätylle hallitukselle vastuuvapauden vuodelta 2001. Valtuutetut ovat kokouksessaan 10.3.2003 myöntäneet laitoksen hallitukselle vastuuvapauden kertomusvuodelta 2002. Valtuutettujen yleiskokousten pöytäkirjat on saatettu tilintarkastajien ja hallituksen tietoon.

5. Keskeisimmät käsitellyt asiat

Valtuutetut ovat käsitelleet muun muassa seuraavia Kelan toimintaan liittyviä asioita (jotkin luettelon kohdat tarkoittavat informaatiivista keskustelua asioista, joissa päätösvalta on esimerkiksi hallituksella, mutta joista oli hyödyllistä käydä keskustelua myös valtuutettujen piirissä uuden hallinnollisen järjestelmän alkuvaiheessa):

- euroon siirtymisen vaikutuksia Kelassa
- toimivaltaa koskevia kysymyksiä
- Kelan työjärjestystä
- Kelan neuvottelukunnan asettamista
- Kelaa koskenutta julkista keskustelua (Kelan julkisuuskuvaa)
- valtuutettujen uutta johtosäätöä
- Kelan toiminta- ja taloussuunnitelmaa vuosiksi 2003–2006
- Kelan taloutta
- Kelan henkilöstöön liittyviä asioita

- systemaattisen asiakaspalautejärjestelmän luomista
- sairausvakuutuksen rahoituksen ongelmia ja sairausvakuutuksen kehittämistä koskevia Kelan linjauksia
- Kelan sijoitustoimintaa
- Kelan tietojenkäsittelyn vahvuuksia, tietoliikenneyhteyksien häiriöitä sekä kuntien ja Kelan välisiä atk-yhteyksiä
- tietojenkäsittelyn kehittämissuunnitelmaa vuosiksi 2003–2007
- eri yksiköiden sisäistä järjestäytymistä
- valtion vuoden 2003 talousarvioesityksen vaikutuksia Kelan toimintaan
- sähköiseen asiakirjahallintaan siirtymistä
- henkilökorttilain muutosesitystä
- Kelan asiakkailta ja eri sidosryhmiltä saatua palautetta
- vuoden 2002 sisäisen laatupalkintokilpailun arviointikriteereitä sekä kilpailun menettelytapoja ja tuloksia
- valtuutettujen tammikuussa 2003 järjestämää Kelan rahoitusta koskevaa seminaaria.

Lisäksi käsiteltiin seuraavia, erityisesti etuusasioihin liittyviä asioita:

- koulumatkatuen toimeenpanoon liittyviä kysymyksiä
- takaisinperinnän tilannetta ja takaisinperinnän organisointia selvittävän työryhmän väliraporttia
- akupunktio- ja naprapatiahoidon mahdollista korvattavuutta sairausvakuutuksesta
- valtuutettujen toimeksiannosta tehtyä selvitystä työkyvyttömyyseläkehakemuksen hylkäämiseen liittyvistä ongelmista.

6. Tarkastusmatkat ja perehtyminen Kelan alue- ja paikallistason toimintaan

Valtuutetut tekivät kertomusvuonna vuotuisen tarkastusmatkansa 7.–9.8.2002 Etelä- ja Itä-Suomen vakuutusalueille. Tarkastuksen kohteena oli Pohjois- ja Etelä-Kymin, Lappeenrannan ja Imatran vakuutuspiirien toiminta. Valtuutettujen työvaliokunta on lisäksi eri kokoonpanoissa perehtynyt alue- ja paikallishallinnon toimintaan ja muun muassa toimistojen työtilanteisiin ja toimintaolosuhteisiin seuraavasti:

- Oulu 26.2.2002
- Rovaniemi ja Kittilä 7.–8.3.2002
- Joutsa ja Hartola 8.5.2002
- Pietarsaari, Kokkola ja Alahärmä 2.–3.6.2002
- Heinola 6.6.2002
- Savonlinna, Punkaharju ja Parikkala 12.–13.7.2002
- Pori, Rauma ja Eura 17.–18.7.2002
- Lahti, Hämeenlinna ja Forssa 21.10.2002
- Kajaani ja Sotkamo 26.11.2002

Lisäksi valtuutetut perehtyivät Espanjan ja siellä asuvien suomalaisten sosiaali- ja terveysturvaan 15.–20.1.2002 sekä pitivät suunnitteluseminaarin Luostolla 8.–11.3.2002.

7. Kertomusvuonna annetut kannanotot

Valtuutetut ottivat yleiskokouksissaan lausumien muodossa vuonna 2002 eri asiakokonaisuuksiin kantaa seuraavasti:

13.3.2002: Sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön selkeyttäminen

Kelan valtuutetut toteavat tyytyväisinä, että sosiaaliturvan lainsäädännön selkeyttämis-työ on vihdoin aloitettu konkreettisesti vuoden 2001 lopulla. Selvityksen mukaan ensimmäisenä valmistellaan työttömyysturvan lainsäädäntöä koskevat muutosehdotukset. Erityisesti työmarkkinatuen monet muutokset ovat tehneet lainsäädännön tästä alueesta hyvin vaikeaselkoisen.

Toiseksi, tämän työn rinnalla kootaan yhteen lakiin ne etuudet, joita Kela maksaa eläkeläisille. Samalla monin paikoin vanhentunut kansaneläkelainsäädäntö modernisoidaan.

Kolmantena kokonaisuutena on eri määritelmien (esim. tulojen ja omaisuuden sekä perheen ja avoliiton käsitteet) yhdenmukaistaminen, siltä osin kuin eroavuudet eivät ole järjestelmien erilaisten tavoitteiden kannalta perusteltuja.

Kokonaisuuden osana luonnostellaan myös ehdotuksia hallinnollisia menettelytapoja ja yleensä lakien toimeenpanoa koskevien säännösten yhtenäistämiseksi.

Koko hankkeen tärkeänä tavoitteena on saattaa lainsäädäntö vastaamaan perustuslain vaatimuksia huolehtimalla siitä, että keskeisistä asioista säädetään lain tasolla ja sitä alemmanasteiselle sääntelylle on riittävän yksilöidyt ja tarkkarajaiset valtuutukset laissa.

Samalla kun pidämme kuvattua hanketta hyvin kannatettavana, korostamme lainsäädännön selkeyttämisen kokonaisstrategian tär-

keyttä. Lopputuloksena tulee olla selvästi nykyistä ymmärrettävämpi ja paremmin hallittavissa oleva sosiaaliturvan lainsäädäntö. Selkeyttämistyö pitää ulottaa myös esimerkiksi sairausvakuutus- ja kuntoutuslainsäädäntöön. Kaikissa lainsäädäntökokonaisuuksissa uudistusten tulee koskea myös lakeja alemmanasteisia säädöksiä.

Vaikka käynnissä olevaa hanketta voi luonnehtia pitkälti säädöstekniseksi, sekä kansalaisten että lakien toimeenpanijoiden näkökulmista olisi suotavaa vähentää erillisten säädösten ja yksittäisten etuusnimikkeiden alati kasvavaa määrää. Myös eri etuuksien yhteensovitukseen olisi voitava kiinnittää huomiota, jotta saataisiin aikaan nykyistä loogisempi kokonaisuus.

7.5.2002: Päätösten perusteluiden ja asiakaskirjeiden selkeyden kehittäminen

Kelassa on erityisesti viime vuosina tehty paljon työtä päätösten ja erilaisten asiakaskirjeiden ymmärrettävyyden parantamiseksi. Työssä on hyödynnetty Kielitoimiston asiantuntemusta ja kuultu esimerkiksi eläkeläis- ja opiskelijajärjestöjä. Toimihenkilöille on annettu koulutusta päätösten kieliäsuuden ja kohteliaisuuden sekä selkeyden parantamiseksi. Myös päätösten yksilöllisiä perusteluja ja kirjeiden muokkausta tukevia atk-ohjelmia on kehitetty. Päätösten ymmärrettävyyden kehittäminen onkin keskeisellä sijalla Kelan ja sen eri yksiköiden toimintasuunnitelmissa.

Valtuutettujen mielestä päätösten ja asiakaskirjeiden laadun kehittämistä on jatkettava. Koska päätöksen perusteluiden tulee tukeutua lakiin, eräs syy ongelmiin on lainsäädännön vaikeaselkoisuus. Lakien selkeyttämiseen tähtäävä hanke on kuitenkin käynnissä sosiaali- ja terveysministeriön johdolla. Valtuutetut pitävät molempia kehittämishankkeita toi-

siinsa liittyvinä ja hyvin tärkeinä. Päätösten ja kirjeiden laadun parantaminen ja yksilökohtaisten perustelujen tarkentaminen edellyttää henkilökunnalta huolellista paneutumista ratkaisujen perusteisiin sekä jatkuvaa koulutusta. Myös nämä näkökohdat on otettava huomioon henkilöstön määrän mitoituksessa.

11.6.2002: Asiakaspalautteen systemaattinen hyödyntäminen on oleellinen osa palvelun kehittämistä

Kelassa asiakaslähtöisyys on toiminnan keskeinen kulmakivi. Toimistoissa asioiden asiakkaiden käsityksiä Kelan palveluista on selvitetty vuosittaisella asiakasbarometrillä. Myös Suomen Gallup on tehnyt asiasta selvityksiä.

Välittömällä asiakaspalautteella tarkoitetaan vapaamuotoista, asiakkaan omin sanoin ja omasta aloitteestaan antamaa palautetta Kelan toiminnasta. Se voi olla kiitos, ehdotus toiminnan parantamiseksi, ongelma tai moite. Tällaisen asiakaspalautteen keräämiseksi Kelassa ei ole ollut käytössä järjestelmällistä menetelmää.

Asiakaspalautteiden systemaattinen kerääminen ja hyödyntäminen on Kelalle suuri haaste. Pelkästään viime vuonna Kelan 333 palvelupisteessä asioitiin noin 17 miljoonaa kertaa. Toukokuussa 2002 valmistui suunnitelma sähköisestä palautetietokannasta ja palautteen käsittelyn työnkuluista. Koko Kelassa asiakaspalauttejärjestelmä otetaan käyttöön maaliskuussa 2003.

Uuteen järjestelmään kerätään palautetta sekä asiakkailta että sidosryhmiltä usean eri kanavan kautta. Kelan toimistoissa otetaan käyttöön yhtenäiset palautelomakkeet, jotka ovat täytettävissä myös Kelan Internet-sivulla. Myös sähköpostitse, kirjeessä tai yleisön-

osastokirjoituksessa annettu palaute voidaan tallentaa järjestelmään. Lisäksi on mahdollista kerätä puhelin- tai toimistoasioinnin yhteydessä saatua suullista palautetta. Halutesaan asiakas saa Kelalta vastauksen palautteeseensa.

Valtuutetut katsovat, että asiakkailta saadun palautteen analysointi ja hyödyntäminen on tärkeä osa Kelan toiminnan kehittämistä ja laadun varmistamista. Palautteen perusteella voidaan selvittää tiedotus-, koulutus-, neuvonta- ja valvontatarpeita sekä käynnistää tarvittavat korjaustoimenpiteet. Systemaattinen asiakaspalaute auttaa tunnistamaan Kelan asiakkaiden tarpeet ja odotukset sekä vastaamaan niihin entistä paremmin.

Yleiskokouksen valtuuttamana työvaliokunta 13.7.2002: Työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäämistä koskevan selvityksen hyödyntäminen

Valtuutetut saivat 11.6.2002 selostuksen pyytämästään selvityksestä, jossa tarkastellaan työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäämiseen liittyviä ongelmia. Raportissa selvitetään seikkaperäisesti ja kattavasti työkyvyttömyyseläkkeiden hakemisen ja ratkaisemisen eri vaiheita ja koettuja ongelmia. Ehdotusten yleisenä tavoitteena on lisätä järjestelmien ja menettelyjen läpinäkyvyyttä, mikä vähentäisi turhia epäluuloja. Selvittelyryhmä haluaisi luoda työkyvyttömyyden arvioimiseen yhteiset kriteerit tai standardit, jotta asiakkaat, hoitavat lääkärit ja vakuutuslääkärit voivat todeta, miten ratkaisu on syntynyt.

Raportissa tarkastellaan asiakkaan, hoitavan lääkärin, paikallisten menettelytapojen sekä vakuutusjärjestelmän muodostaman kokonaisuuden kitkakohtia. Selvitysryhmä esittää useita toimenpide-ehdotuksia, jotka ovat osin uusia ja ennen käsittelemättömiä. Viemällä ehdotuksia eteenpäin työryhmän mielestä

voitaisiin ratkaista suuri osa niistä ongelmista, joita järjestelmässä koetaan nykyisin olevan.

Selvityksen mukaan paikallisen järjestelmän on muodostettava saumaton ja helposti saatavuttava palvelukokonaisuus. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä työttömien tai ainakin ilman kiinteää työsuhdetta olevien ihmisten ongelmiin, koska he jäävät työterveyshuollon ulkopuolelle. Kuntoutuksen asiakaspalveluyhteistyön olisi katettava niin sosiaaliturvan, kuntoutuksen kuin aikuiskoulutuksenkin toiminta-alueet. Työkyvyn arviointi olisi tehtävä riittävän varhain.

Työryhmän mielestä työkyvyttömyyteen liittyviä käsitteitä ja viitekehystä tulisi selkeyttää. Samalla pitäisi laatia nykyistä selvemmiä sairausryhmittäiset lääketieteelliset kriteerit työkyvyttömyydelle. Edelleen olisi harkittava, voitaisiinko sairauspäivärahan 300 päivän enimmäismäärä muuttaa joustavaksi, olisiko mahdollista korvata sairaus- tai kuntoutusjaksojen osittaisen työkyvyttömyyden aikaista toimeentuloa esimerkiksi osapäivärahalla ja voisiko osatyökyvyttömyyseläkkeen saada myös kansaneläkkeenä. Työryhmä ehdottaa myös kokeiltavaksi erityistä Englannissa kehitettyä yksilöiden työkyvyn arviointimenetelmää, joka on läpinäkyvä ja tasapuolinen.

Vuoden alusta voimaan tullut laki Kansaneläkelaitoksesta velvoittaa aikaisempaa lainsäädäntöä selkeämmin Kelaa tekemään ehdotuksia sen hoitaman lainsäädännön kehittämiseksi. Valtuutettujen työvaliokunnan mielestä työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäämistä koskevaa uutta selvitystä tulisi hyödyntää mahdollisimman laajasti, koska ongelmat eivät koske yksinomaan kansaneläkejärjestelmää. Esitämme, että ehdotuksia aletaan arvioida, kehittää ja valituin osin panna toimeen sosiaali- ja terveysministeriön sekä eläkejärjestelmien yhteistyönä.

8.8.2002: Kelan hoitaman sosiaaliturvan rahoitus

Kelan valtuutetut ovat toistuvasti edellyttäneet, että kansaneläkkeiden ja sairausvakuutuksen rahoitusperusteet tulisi määritellä kestäväille pohjalle, siten että valtion takuusuorituksiin jouduttaisiin turvautumaan vain poikkeustapauksissa. Rahoituksen tulisi perustua itsenäisiin ja riittäviin vakuutusmaksuihin tai muihin selkeästi määriteltyihin vakaisiin tuloihin, jolloin rahastojen välisistä siirroista voitaisiin luopua. Kansaneläke- ja sairausvakuutusrahaston vähimmäismäärät tulisi mitoittaa niin, että rahastot turvaisivat maksuvalmiuden tulojen ja menojen satunnaisesti vaihdellessa. Jollei tähän päästä, etenkin sairausvakuutusjärjestelmän perusta vaarantuu ja Kelan hoitaman sosiaalivakuutuksen toimeenpanoa häiritsee jatkuva epävarmuus.

Sosiaalimenojen bruttokansantuotteeseen suhteutettu osuus on laskenut laman huippuvuosien lähes 35 prosentista 25 prosenttiin vuonna 2001. Sosiaalimenojen kasvu on vielä tällä vuosikymmenellä maltillista. Tämän jälkeen sosiaalimenojen osuuden arvioidaan kasvavan vähitellen lähes 30 prosenttiin bruttokansantuotteesta, mikä johtuu pääasiassa työeläkemenojen kasvusta.

Kansaneläkevakuutuksen rahoitus on nykyisillä maksu- ja rahoitusperusteilla riittävä. Työnantajamaksut kattavat kansaneläkemenosta 43 prosenttia ja valtion osuudet 38 prosenttia. Rahoituksen riittävyys edellyttää, että näiden rahoituslähteiden lisäksi arvonlisäveron tuotosta kansaneläkkeiden rahoittamiseksi tarkoitettu osuus säilytetään.

Sairausvakuutuksen rahoitus on nykyisillä rahoitusperusteilla epätasapainossa pitkälle tulevaisuuteen. Rahoitusvaje on tänä

vuonna 650 miljoonaa euroa, noin neljännes sairausvakuutuksen menoista. Nykyisillä rahoitusperusteilla vaje kasvaa noin kolmanneksen menoista vuoteen 2030 mennessä. Rahoitusvajeasta voidaan kattaa vähäisessä määrin kansaneläkevakuutukseen kertyvällä ylijäämällä. Pääosa vajauksesta on katettava valtion takuusuorituksella, joka on alun perin tarkoitettu tilapäisen rahoitusepätasapainon poistamiseen. Valtiovarainministeriön ehdotuksessa talousarvioesitykseksi vuodelle 2003 esitetty vakuutetun sairausvakuutusmaksun korotus kattaisi sairausvakuutuksen rahoitusvajeesta vain noin kolmanneksen.

Kansaneläke- ja sairausvakuutusrahaston vähimmäismääräsäännösten niukkuuden vuoksi on jouduttu takuusuorituksista huolimatta tilapäisesti turvautumaan valtion lisärahoitukseen maksuvalmiuden turvaamiseksi.

Kansaneläkkeiden menokehitys pysyy väestön ikäntymisestä huolimatta hillittynä. Vakuutusmaksutulot puolestaan kasvavat palkkojen nousun seurauksena. Tämä mahdollistaa tulevaisuudessa työnantajan vakuutusmaksun lievän alentamisen. Työnantajien tulisi kuitenkin vastaisuudessaakin osallistua kansaneläkkeiden rahoittamiseen.

18.9.2002: Kelan tietojenkäsittelyn kehittäminen

Palveluverkon kehittämistyöryhmä ehdottaa raportissaan Kelan palveluverkon säilyttämistä koko maan kattavana. Palvelupisteitä tulee olla riittävästi, niin että asiointitietäisyydet eivät ole kohtuuttomat. Eri palvelutapoja kehitetään asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Käynnissä olevan toimistojen välisen työntasauksen avulla on mahdollista säilyttää nykyisen laajuinen palveluverkko. Hakemukset voidaan käsitellä nopeasti ja tehokkaasti, ja samalla käsittelyajat yhdenmu-

kaistuvat. Lisäksi erityisasiantuntemusta voidaan hyödyntää pienissäkin toimistoissa.

Kehitystyön keskeinen tekninen apuväline on sähköinen asiakirjahallinta, joka otetaan Kelassa asteittain kaikissa toimistoissa käyttöön vuoden 2004 loppuun mennessä. Sen avulla työntasausta on jo toteutettu eräissä osissa maata. Valtuutetut pitävät tärkeänä työntasausten ja sähköisen asiakirjahallinnan ulottamista mahdollisimman pian kaikkiin Kelan toimistoihin.

Kelan tietojärjestelmät muodostavat maan kattavan kiinteän verkoston. Ne tukevat tehokasta asiakaspalvelua ja antavat mahdollisuuden sähköisen asioinnin lisäämiselle. Valtuutetut katsovat, että hiljattain hyväksytyssä tietojenkäsittelyn kehittämissuunnitelmassa 2003–2007 esitetyt toimenpiteet luovat hyvät edellytykset hyvälle asiakaspalvelulle sekä toimiville etuus- ja hallintojärjestelmille.

Kehittämishjelmassa varaudutaan myös mahdollisuuteen hankkia ulkoisilta palveluntuottajilta esimerkiksi taloudellis-hallinnollisiin atk-järjestelmiin liittyviä ratkaisuja, tuotteita ja osaamista. Omana toimintana toteutettavan tietojenkäsittelyn taloudellisuus ja tehokkuus varmistetaan vertaamalla sitä säännöllisesti kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden parhaisiin käytäntöihin. Kehittämishjelman strategisena perustana ovat asiakaslähtöisyys ja sähköisten palveluiden tuottamiseen liittyvät toimenpiteet. Samalla huolehditaan taloudellis-hallinnollisten järjestelmien, organisaation sekä henkilöstön kehittämiseen ja osaamiseen liittyvistä asioista.

Valtuutetut korostavat, että huolellisesti harkituilla atk-investoinneilla parannetaan asiakaspalvelua, tuetaan tuottavuuden suotuisaa kehitystä sekä voimavarojen käytön tehostamista.

15.10.2002: Kelan palveluverkon kehittäminen

Kela haluaa ylläpitää nykyisen palveluverkonsa ja kehittää edelleen sen toimivuutta. Tästä ovat osoituksena vuoden alkupuoliskolla toimineen palveluverkon kehittämistyöryhmän ehdotukset. Ne tähtäävät palveluverkon säilyttämiseen mahdollisimman kattavana. Palvelupisteitä on oltava siinä määrin riittävästi, etteivät asiointitietäisyydet muodostu liian pitkiksi. Samalla huolehditaan siitä, että asiakkaille on monipuolisesti tarjolla heidän tarpeittensa mukaisia erilaisia palvelutapoja. Valtuutetut pitävät myös tärkeänä, että selvitetään tarve ja mahdollisuudet laajentaa keskussairaaloihin sijoitettuja Kelan palveluja.

Valtuutettujen mielestä työryhmän esittämän työn tasausten avulla on mahdollista säilyttää Kelan palvelupisteverkosto nykyisessä laajuudessaan, koko maan kattavana. Työn tasausten avulla työtä voidaan siirtää ruuhkautuneista, lähinnä suurten kaupunkien toimistoista vähemmän kuormittuneisiin toimistoihin eri puolille maata. Tämä tukee pienimpienkin toimistojen säilymistä elinvoimaisina. Hakemukset voidaan käsitellä ja päätökset antaa asiakkaille nopeasti ja tehokkaasti. Samalla käsittelyajat muodostuvat nykyistä yhdenmukaisemmiksi ja erityisasiantuntemusta voidaan hyödyntää nykyistä mutkattomammin myös pienissä toimistoissa.

Keskeinen tekninen apuväline töiden järjestämisessä on sähköinen asiakirjahallinta. Se on tulossa asteittain toimistojen käyttöön siten, että kaikki Kelan toimistot ovat järjestelmän piirissä vuoden 2004 puoleen väliin mennessä. Sähköisen asiakirjahallinnan avulla työn tasausta on jo toteutettu eräissä osissa maata. Käytännön järjestelyjä samoin kuin sähköisen asioinnin kehittämistä sekä tunnistusvaatimuksia ja -menetelmiä selvittämään on asetettu työryhmä.

Valtuutetut pitävät tärkeänä työn tasauksen ja sähköisen asiakirjahallinnan ulottamista mahdollisimman pian kaikkiin Kelan toimistoihin. Tästä tulee mahdollisimman nopeasti edetä aitoihin sähköisiin palveluihin. Pidämme tärkeänä myös toimistojen nykyistä pidempien aukiolo- ja puhelinpalveluaikojen kokeilujen aloittamista.

13.11.2002: Henkilökorttilain muutokset

Hallitus on 1.11.2002 antanut eduskunnalle esityksen laeiksi väestötietolain ja henkilökorttilain muuttamisesta (HE 236/2002 vp). Henkilökorttilain muutosesityksen keskeisenä sisältönä on sähköisen henkilökortin ja sosiaaliturvakortin eli Kela-kortin yhdistäminen yhdeksi sähköisessä asiointissa käytettäväksi henkilökortiksi. Esityksen toteutuessa valtion sähköiseen henkilökorttiin lisättäisiin Kela-kortissa olevat terveydentilaa koskevat, erityislääkekorvauksiin oikeuttavat arkaluonteiset tiedot. Sähköisiä henkilökortteja on käytössä noin 13 000. Kaikille kansalaisille myönnettävistä Kela-korteista kuvallisina on tilattu yli miljoona, ja niistä noin 600 000:een sisältyy tietoja erityiskorvattavista lääkkeistä. Näitä tietoja on myös kuvattomissa korteissa.

Sähköisen henkilökortin, joka siis sisältäisi myös sairausvakuutuslain mukaiset tiedot, myöntäisi kaikissa tapauksissa poliisi. Poliisi myös peruuttaisi kortin ja ottaisi sen haltuunsa peruuttamispäätöksen jälkeen. Suomen kansalaisuus ja Suomessa vakuutettuna oleminen (ns. soveltamisalalaki, 1573/1993) ovat kuitenkin eri asioita. Jokaisella Suomessa vakuutetulla olisi oltava joka tapauksessa oma Kelan myöntämä kortti, kuten sairausvakuutusasetuksen 13 §:ssä ja esityksen perusteluissakin todetaan. Kysymys liittyy Suomessa asuvan perusoikeuteen saada asumiseen perustuvan sosiaaliturvan mukaisia etuuksia. Tätä oikeutta ei voi määritellä po-

liisi, vaan tehtävä kuuluu lain mukaan Kelalle (soveltamisalalain 2 §).

Käytännössä henkilökorttihakemus jätettäisiin kihlakunnan poliisilaitokselle tai niihin Kelan toimistoihin, joiden kanssa poliisi on tehnyt yhteispalvelusopimuksen. Henkilökorttilain 6 §:n ja esityksen perustelujen mukaan kysymys siitä, mitkä Kelan toimistot olisivat oikeutettuja käsittelemään kyseisiä asioita ja ketkä erikseen nimetyt toimihenkilöt voisivat ottaa hakemuksia vastaan, jäisi sopimusmenettelyn seurauksena poliisiin harkintaan. Poliisi myös kouluttaisi heidät tunnistamiseen, vaikka he ovat suorittaneet samoja tehtäviä jo vuosia. Poliisi siis määrittäisi tältä osin Kelan oman palveluverkon kattavuuden sekä Kelan yksittäisten toimihenkilöiden toimivallan.

Hallituksen esityksessä ei ole lainkaan käsitelty virallisena matkustusasiakirjana toimivan henkilökortin ja arkaluonteisten terveystietojen yhdistämiseen liittyviä periaatekysymyksiä eikä henkilön yksityisyyden suojaa. Kortin kääntöpuolella oleviin, sairausvakuutuskäytön kannalta välttämättömiin lääkkeiden erityiskorvauksia koskeviin merkintöihin joudutaan turvautumaan, kunnes kyseisten tietojen sähköinen välitys (mm. sähköinen resepti) ja siihen liittyvä verkostoituminen on kehittynyt kyllin pitkälle. Tämä prosessi on hidaskäyttöinen. Kyseiset terveydentilaan liittyvät tiedot olisivat Schengenmaissa passina toimivassa henkilökortissa poliisin ja rajavartiolaitoksen nähtävissä. Sairauksia koskevat tiedot ovat kuitenkin julkisuuslain mukaan salassa pidettäviä asioita.

Kelan valtuutetut muistuttavat siitä, että Euroopan neuvoston komissio esittää keväällä 2003 ehdotuksen EU-maissa käytettävän sairausvakuutuskortin standardista. Tällöin on mahdollista, että EU-säännösten mukainen

sairausvakuutuskortti ei voi sisältää tietoja, joita tarvitaan Schengen-passina toimivassa henkilökortissa. Siksi Suomen on välttämättömänä odottaa Euroopan neuvoston päätöstä siitä, mitä tietosisältöä ja ulkoasua edellytetään jäsenmaiden kansallisilta sosiaaliturvakorteilta.

Kelan valtuutetut pitävät välttämättömänä, että henkilökorttilain muutosesityksistä poistetaan sairausvakuutustietoja koskevat kohdat. Joka tapauksessa on odotettava Euroopan neuvoston päätöstä, ennen kuin Suomessa voidaan tehdä sairausvakuutuskorttia koskevia päätöksiä. Lisäksi valtuutetut katsovat, että lakiesityksessä poliisille annettu toimivalta määritellä yhteispalvelusopimuksessa tietyt Kelan toimistot ja niissä tietyt Kelan toimihenkilöt vastaanottamaan henkilökorttihakemuksia on vastoin perustuslaissa ja Kansaneläkelaitoksesta annetussa laissa määriteltyä Kelan itsenäistä asemaa.

13.11.2002: Suuret lääkekustannukset ja apteekkikiitit

Sairausvakuutuksen korvausjärjestelmään kuuluvien lääkkeiden, perusvoiteiden ja kliinisten ravintovalmisteiden korvaamatta jääneille kustannuksille on asetettu vuotuinen omavastuuraja, jonka ylityttyä asiakkaalla on oikeus lisäkorvaukseen. Se kattaa kaikki rajan ylittymisen jälkeiset korvattavien lääkkeiden tarpeelliset kustannukset vuoden loppuun saakka. Tämä omavastuuraja on 594,02 euroa vuonna 2002. Lisäkorvausta maksetaan, kun raja ylittyy 16,82 eurolla. Kela lähettää asiakkaalle kahden viikon kuluessa ilmoituksen siitä, että sen rekisteritietojen mukaan kyseinen raja on täyttynyt.

Sairausvakuutusasetuksen mukaan korvauksen saaminen sairaanhoidosta aiheutuneista kustannuksista edellyttää, että niistä esitetään luotettava selvitys. Nykyisen käytännön

mukaan kassakuittia lääkeostosta tai merkitään ns. miinuskirjassa voidaan Kelassa olevan korvaustiedon ohella pitää suurten lääkekustannusten lisäkorvauksia maksettaessa asetuksessa tarkoitettuna luotettavana selvityksenä itse maksetusta kustannuksesta.

Asiakkaan hallussa oleva alkuperäinen kuitti osoittaa, että hän on itse maksanut lääkekulut. Kelalla ei ole tietoa, onko joku muu taho (esimerkiksi sosiaalitoimisto, työnantaja, vakuutusyhtiö tai lääkevahinkovakuutuspooli) maksanut lääkeoston jälkeen asiakkaan maksettavaksi jääneestä summasta lisäkorvausta asiakkaalle. Kela edellyttää kuittien esittämistä, koska se pyrkii toimimaan lainsäädännön mukaisesti ja välttämään tilanteen, jossa asiakas saisi kaksinkertaisen korvauksen samasta kustannuksesta. Myös muut maksajat tahot edellyttävät lisäkorvauksia maksaessaan alkuperäisiä apteekkikiittejä.

Asiakaspalvelun kehittämiseksi Kela etsii tehokkaampia keinoja ajantasaisen tiedon saamiseksi lääkekustannusten maksajasta. Toislaiseksi apteekkikiittien säilyttäminen on kuitenkin edelleen välttämättömänä. Kuittia edellytetään lääkeostosta, josta asiakas hakee lisäkorvausta. Kelan valtuutettujen mielestä asiakkaille olisi hyvä tiedottaa nykyistä aktiivisemmin siitä, että lääkeostot on mahdollista merkittyä apteekissa myös miinuskirjaan, jolloin vältetään yksittäisten kuittien säilyttämiseltä.

Kelan valtuutetut katsovat, että asiakkaiden kannalta hankalasta alkuperäisten kuittien vaatimisesta lisäkorvausasioissa tulisi pyrkiä luopumaan, ja hoitaa asia nykyaikaisella tietotekniikalla eri toimijoiden välistä tietojensiirtoa kehittämällä. Nykyinen käytäntö on asiakaspalvelun kannalta epätydyttävä, sitä arvostellaan ja se saattaa aiheuttaa etujen menetyksiä. Toisaalta kuittien esittämiseen perustuva käytäntö on ratkaisujen lainmukai-

suuden kannalta välttämätön siihen saakka, kunnes tietoliikenneyhteydet ovat sillä tasolla, että voidaan muulla tavoin varmistua siitä, ettei julkisin varoin suoriteta perusteettomia korvauksia.

18.12.2002: Yleisen asumistuen keskiarvotulon selkeyttäminen

Yleistä asumistukea määrättäessä käytetään niin sanottua keskiarvotuloa, kun tuen hakijalla ei ole säännöllisiä tuloja. Tulot määritellään tällöin lähimmän vuoden mittaisen jakson aikana keskimäärin saataviksi arvioidavien tulojen perusteella. Keskiarvotulojen määrittelystä huolimatta lyhytkestoista työtä ("pätkätyöt") tekevän hakijan tulot voivat poiketa arvioidusta, ja tuki on vastaavasti oikaistava. Tämän seurauksena asumistuki voi joko nousta tai pienentyä koko vuoden mittaisen tarkastelujakson ajalta. Järjestelmä ei nykyisin kannusta tilapäisten töiden vastaanottamiseen. Asiakkaat eivät myöskään pidä kohtuullisena asumistuen takautuvaa pienentämistä ja takaisinperintää, jos tulot oli alunperin arvioitu oikein silloin käytettävissä olleiden tietojen pohjalta. Kelan toimistot ovat puolestaan pitäneet tulojen monivaiheista käsittelyä työläänä ja ovat esittäneet tulojen arviointimenettelyyn korjausta. Ongelma on tullut esille lähes kaikissa niissä toimistoissa, joiden toimintaan valtuutetut ovat vuoden 2002 aikana tutustuneet.

Asumistuen tulokäsitteestä ja siihen liittyvistä edellä kuvatuista ongelmista on Kelan aloitteesta käyty useaan otteeseen neuvotteluja ympäristöministeriön kanssa, ja neuvottelut jatkuvat. Sosiaali- ja terveysministeriö on 1.9.2001 käynnistänyt sosiaaliturvalainsäädännön selkeyttämiseen tähtäävän hankkeen, jota valtuutetut ovat pitäneet tärkeänä. Tähän hankkeeseen kuuluu muun ohella Kelan

hoitamien tarveharkintaisten etuuksien tulokäsitteiden mahdollisimman pitkälle vietävä yhdenmukaistaminen.

Valtuutetut kiirehtivät yleisen asumistuen tulojen arviointia koskevan lainsäädännön kehittämistä niin, että määritelmät olisivat asiakkaan kannalta kohtuulliset ja ymmärrettävät. Toimeenpanon kannalta tulojen vahvistamisen menettely ei saisi vaatia tarpeettoman paljon hallinnollista työtä, eikä olosuhteiden muutosten tulisi johtaa nykyisessä määrin takaisinperintätilanteisiin.

8. Liitteet

Liitteinä ovat luettelo valtuutetuista ja varavaltuutetuista (liite 1), tilintarkastuskertomus (liite 2) sekä Kansaneläkelaitoksen hallituksen vastaus Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön n:o 21/2002 vp Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomuksesta vuodelta 2001 (liite 3). Lisäksi liitteenä on Kelan tutkimusosastossa laadittu katsaus tutkimustyön keskeisistä tuloksista ja havainnoista vuonna 2002 (liite 4).

Helsingissä 10. maaliskuuta 2003

Timo Ihamäki

Kari Rajamäki

Valto Koski

Anne Huotari

Hannu Takkula

Niilo Keränen

Jaana Ylä-Mononen

Hanna Markkula-Kivisilta

Tuija Nurmi

Pehr Löw

LUETTELO VALTUUTETUISTA JA VARAVALTUUTETUISTA

Vuoden 1999 maaliskuussa toimitettujen edustajan vaalien jälkeen pidetyillä ensimmäisillä varsinaisilla valtiopäivillä eduskunta toimitti

valtuutettujen ja heidän varamiestensä vaalin. Valtuutettuina ja varavaltuutettuina vuonna 2002 ovat toimineet seuraavat henkilöt:

Ihamäki, Timo, kansanedustaja

Varajäsenet:

Kanerva, Seppo, kansanedustaja

Vahasalo, Raija, kansanedustaja

Peltomo, Pirkko, kansanedustaja

Koskinen, Marjaana, kansanedustaja

Karhu, Saara, kansanedustaja

Rajamäki, Kari, kansanedustaja

Mähönen, Raimo, kansanedustaja

Haatainen, Tuula, kansanedustaja

Koski, Valto, kansanedustaja

Seppälä, Arto, kansanedustaja

Huotari, Anne, kansanedustaja

Immonen, Mikko, kansanedustaja

Kuoppa, Mikko, kansanedustaja

Rehula, Juha, kansanedustaja

Vihriälä, Jukka, kansanedustaja

Vilkuna, Pekka, kansanedustaja

Takkula, Hannu, kansanedustaja

Nousiainen, Pekka, kansanedustaja

Kemppainen, Marja-Leena, kansanedustaja

Keränen, Niilo, kansanedustaja

Oinonen, Lauri, kansanedustaja

Puhakka, Osmo, kansanedustaja

Ylä-Mononen, Jaana, kansanedustaja

Kerola, Inkeri, kansanedustaja

Komi, Katri, kansanedustaja

Markkula-Kivisilta, Hanna, kansanedustaja

Salo, Petri, kansanedustaja

Sarkomaa, Sari, kansanedustaja

Nurmi, Tuija, kansanedustaja

Oksala, Ilkka, pääsihteeri

Kurvinen, Esko, kansanedustaja

Löv, Pehr, kansanedustaja

Katainen, Jyrki, kansanedustaja

Könkkölä, Kalle, pääsihteeri

TILINTARKASTUSKERTOMUS

Olemme tarkastaneet Kansaneläkelaitoksen kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tilivuodelta 2002 hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa. Hallituksen laatima tilinpäätös sisältää toimintakertomuksen sekä Kansaneläkelaitoksen ja eläkevastuurahaston tuloslaskelman ja taseen sekä tilinpäätöksen liitetiedot.

Tilivuoden valvontatilintarkastuksesta on huolehtinut allekirjoittanut Yrjö Tuokko, KHT.

Tilinpäätös osoittaa ylijäämää 15.823.770,06 euroa sen jälkeen, kun sairausvakuutusrahaston ja kansaneläkerahaston lakisäateisen vähimmäismäärän katteeksi on saatu valtion takuusuoritus 649.121.172,21 euroa. Muun sosiaaliturvan ja eläkevastuurahaston tuotot kattavat tilivuodelle kohdistetut kulut. Rahastojen ja muun sosiaaliturvan tuloslaskelmat ja taseet sekä tilinpäätösperusteet, omaisuuden arvostusperiaatteet ja eläkevastuun kattamista koskevat tiedot on esitetty tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Takaisinperinnässä olevien etuuksien ja opintolainojen valtion takaussaatavien määrät ovat edelleen merkittävästi kasvaneet. Takaisinperinnässä olevat etuudet olivat tilivuoden päättyessä 102,1 miljoonaa euroa ja opintolainojen valtion takaussaatavat 177,1 miljoonaa euroa. Pidämme välttämättömänä, että toimenpiteitä takaisinperittävien kasvun ja

määrän pienentämiseksi jatketaan mukaan lukien lainsäädännön muutokset.

Tarkastuksen perusteella esitämme lausuntonamme seuraavaa:

- Hallitus on toiminnassaan noudattanut voimassa olevia säännöksiä ja määräyksiä.
- Valvontatilintarkastuksessa on todettu tilivuoden kirjanpito hyvän kirjanpito-tavan mukaiseksi ja rahavarojen hoito huolelliseksi.
- Kansaneläkelaitoksen tilinpäätös on laadittu Kansaneläkelaitoksesta annetun lain ja soveltuvin osin kirjanpitolain sekä tilinpäätöksen laatimista koskevien muiden säännösten ja määräysten mukaisesti, kun otetaan huomioon, että tilinpäätös on laadittu valtuutettujen päätöksen mukaisesti liitetiedoissa selostetuin tavoin pääosin maksuperusteisesti.
- Tilinpäätös antaa kirjanpitolaissa tarkoitettulla tavalla oikeat ja riittävät tiedot toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, kun otetaan huomioon, että irtaimen käyttöomaisuuden hankintamenot on poistettu kertapoistoina ja että maksuperusteisuudesta ja tilinpäätösperiaatteista johtuen tilinpäätökseen ei sisälly täysimääräisesti saamia ja velkoja eikä vastuuta.
- Tilinpäätös voidaan vahvistaa sekä vastuuvapaus myöntää hallituksen jäsenille tarkastamaltamme tilivuodelta.

Helsingissä 10. maaliskuuta 2003

Markku Koskela
KHT

Seppo Berg

Sirpa Pietikäinen

Virpa Puisto

Jorma Rasinmäki

Mauri Salo

Irja Tulonen

Yrjö Tuokko
KHT

Kansaneläkelaitoksen hallituksen vastaus eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön n:o 21/2002 vp Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomuksesta vuodelta 2001

Eduskunnan 11.9.2002 hyväksymässä sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä 21/2002 vp Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomuksesta vuodelta 2001 (K 7/2002 vp) käsitellään erityisesti Kelan rahoitusta, etuuksista tiedottamista, lääkekorvauksia sekä lainsäädännön yleistä kehittämistä. Kelan valtuutetut ovat 15.10.2002 pyytäneet hallitukselta selvitystä niistä toimenpiteistä, joihin kertomuksen johdosta on ryhdytty. Hallitus toteaa näistä asioista seuraavaa:

1. Kansaneläkelaitoksen rahoitus

Kela yhtyy sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössään esittämään näkemykseen, jonka mukaan ”valiokunta pitää keskeisenä kysymyksenä Kansaneläkelaitoksen rahoituksen ja maksuvalmiuden turvaamista kestävällä tavalla. Kertomusvuonna sairausvakuutuksen rahoituksen alijäämä on edelleen kasvanut. Valtion rahoitusosuuden kasvu merkitsee samalla järjestelmän verorahoitteisuuden lisääntymistä”.

Perimmäisenä syynä rahoitus- ja maksuvalmiustilanteeseen on se, että vuoden 1995 jälkeen työnantajien ja vakuutettujen vakuutusmaksuperusteita on alennettu useaan otteeseen. Vuosina 1995–2002 suoritettujen vakuutusmaksujen alennukset ovat aiheuttaneet sen, että vakuutusmaksutuotot ovat vuositasolla runsaat 1,9 mrd. euroa alhaisemmat kuin ne olisivat vuoden 1995 maksuperusteella. Valtion takuusuoritusten tarve on kasvamassa. Etenkin sairausvakuutuksen rahoituksen alijäämä on vain pahentunut. Kuluvana vuonna kansaneläkerahastoon tarvitaan valtion takuusuoritusta arviolta 28 milj. eu-

roa ja sairausvakuutusrahastoon arviolta 630 milj. euroa eli yhteensä noin 660 milj. euroa.

Kela korostaa sitä, että kansaneläkkeiden ja sairausvakuutuksen rahoitusperusteet tulisi määritellä kestäväälle pohjalle siten, että valtion takuusuorituksiin jouduttaisiin turvautumaan vain poikkeustapauksissa. Valtion takuusuoritukset on alun perin tarkoitettu tilapäisen rahoitusepätasapainon poistamiseen. Rahoituksen tulisi perustua itsenäisiin ja riittäviin vakuutusmaksuihin tai muihin selkeästi määriteltyihin vakaisiin tuloihin. Tällöin voitaisiin luopua myös rahastojen välisistä siirroista. Myös Kelan valtuutetut sekä eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta ovat toistuvasti edellyttäneet tällaisia ratkaisuja, valtuutetut viimeksi lausumassaan 8.8.2002.

2. Etuuksista tiedottaminen

Kelan palveluiden saatavuutta ja eri palvelutapojen kehittämistä käsiteltiin kattavasti Kelan palveluverkkotyöryhmässä, joka jätti muistionsa 31.5.2002. Samana päivänä valmistui myös laitoksen tietojenkäsittelyn kehittämissuunnitelma 2003–2007. Palvelujen saatavuutta ja laatua on tarkasteltu myös Kelan valtuutettujen toimistokäynneillä ja kokouksissa. Kokouksessaan 15.10.2002 valtuutetut ottivat monipuolisesti kantaa Kelan palveluverkon kehittämiseen, muun muassa palvelupisteiden kattavuuteen, puhelinpalveluihin, sähköisen asiakirjahallinnan käyttöönottoon sekä töiden siirtoon ja tasaukseen. Tässä yhteydessä valtuutetut myös lausuiivat, että on tärkeätä selvittää tarve ja mahdollisuudet laajentaa keskussairaaloihin sijoitettuja Kelan palveluja, kuten eräillä paikkakun-

nilla jo on menetelty. Asian selvittäminen on annettu aluejohtajien tehtäväksi.

Ratkaisutoiminnan riittävään yhdenmukaisuuteen eri toimipisteissä ja alueilla on kiinnitetty jatkuvasti huomiota. Keskushallinnon etuusosastojen, tilastoyksikön sekä alue- ja paikallishallinnon yhteistyönä tehdään vuosittain eri etuuksiin kohdistuvia sisäisiä valvontoja. Valvonta perustuu yhteistyössä laadittaviin vuotuisiin suunnitelmiin. Kela on aktiivisesti mukana pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten palvelujen kehittämiseen tähtäävässä palveluohjaushankkeessa. Palveluohjausta kehitetään sosiaali- ja terveystieteiden johtamana kokeiluna yli 30 paikkakunnalla.

Sosiaali- ja terveystieteiden mietinnössä on maininta siitä, että ”Kansaneläkelaitoksen tulisi myös kiinnittää huomiota sosiaaliseen tukeen yleisemminkin”. Kela uudisti ja tarkensi marraskuussa 2001 hallintomenettelyä koskevat ohjeensa. Tässä yhteydessä käytiin laaja keskustelu muun muassa neuvonnan laajuudesta. Tavoitteena oli myös koulutuksen keinoin korostaa hyvän hallinnon periaatteita. Eräänä taustatekijänä olivat myös yleistyneet vahingonkorvausvaatimukset tilanteissa, joissa Kelan väitetään antaneen virheellistä tai puutteellista tietoa oman toimialansa ulkopuolisissa sosiaaliturva-asioiden ohjeita tarkennettaessa ennakoitiin myös uuden hallintolain ja sen esitöiden mukaisia linjauksia. Keskeistä on, että Kelassa osataan havaita eri etuuksien ja palveluiden rajapinnat siten, että asiakas tarvittaessa ohjataan sille viranomaiselle tai muulle taholle, jolle asia kuuluu. Kela on käynnistänyt projektin valmistautuakseen uuden hallintolain voimaantuloon vuonna 2004. Tässä yhteydessä käydään jälleen keskustelu siitä, miten laajan neuvontatehtävän Kela voi omaksua, kun otetaan huomioon lain säätämä minimi-

taso, hyvän hallinnon ja asiakaspalvelun toteutuminen sekä edellä mainittu riski vahingonkorvausvastuuseen joutumisesta.

Kelan viestintä on erityisesti panostanut etuustiedottamiseen eri kanavia käyttäen. Vuonna 2001 toimitettiin julkisuuteen lähes 80 tiedotetta ja järjestettiin noin 10 tiedotustilaisuutta ja lehdistötapaamista. Vuonna 2002 tavoitteeksi on otettu tiedotteiden parempi kohdentaminen. Jokaiseen kotiin jaetaan neljä kertaa vuodessa ilmainen Kelan lehti, jossa kerrotaan etuuksien perusteista, hakemisesta ja määrästä tietolaatikoiden ja haastattelujen välityksellä. Etuusesitteet uusittiin vuonna 2001 hakijaa paremmin palveleviksi, ja niitä on jaettu ilmaiseksi noin 1,5 miljoonaa kappaletta joko suoraan Kelan toimistoista, kuntien neuvola- ja terveydenhoitoverkoston välityksellä, työvoimatoimistojen ja oppilaitosten kautta sekä erilaisissa tilaisuuksissa ja messuilla. Etuustiedot on päivitetty myös Internetiin, ja sieltä tulee Kelaan sähköpostitse vuosittain tuhansia kysymyksiä ja palautteita. Varsinkin nuoret ja lapsiperheet ovat innokkaita Internetin käyttäjiä. Kävijöitä on Kelan sivuilla noin 1,5 miljoonaa vuodessa.

Muun muassa sairaiden ja vammaisten lasten palveluohjauksen kokeilujen käynnistymisestä on kerrottu omissa lehdissä. Lasten hoitotukea koskevan ratkaisukäytännön muutoksesta keväällä 2002 tiedotettiin laajasti, ja erityisesti kohdennettuna yhteistyötahoille, palveluntuottajille ja perhelehdille. Myös vammaisten työhön kannustamisesta järjestettiin tiedotustilaisuus keväällä ja siitä kerrottiin myös Kelan omissa lehdissä. Asiakkaille tarkoitettuja niin sanottuja pikaesitteitä on tehty aikaisempaa enemmän. Yhteydenpitoa tiedotusvälineisiin ja sosiaali- ja terveystieteiden järjestöihin on lisätty. Tiedotukseen panostaminen on myös tuottanut tulosta:

Suomen Gallupin haastattelututkimuksessa Kelan tiedotus sai arvosanan 7,53, kun se edellisenä vuonna oli 6,98.

3. Lääkekorvaukset

Kaikilta korvattavilta lääkkeiltä edellytetään, että niille on hyväksytty korvauksen perusteeksi kohtuullinen tukkuhinta, jonka vahvistaa sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva lääkkeiden hintalautakunta. Hinnan kohtuullisuutta arvioidessaan hintalautakunta ottaa huomioon lääkkeen käytöstä aiheutuvat hoitokustannukset ja sillä saavutettavat hyödyt sekä potilaan että terveyden- ja sosiaalihuollon kokonaiskustannusten kannalta. Lisäksi hintalautakunta ottaa huomioon mm. muista hoitovaihtoehdoista aiheutuvat kustannukset ja vastaavien lääkevalmisteiden hinnat. Kun kohtuullinen tukkuhinta on vahvistettu, lääke kuuluu automaattisesti vähintään peruskorvausluokkaan.

Lääkekorvausjärjestelmässä on kolme korvausluokkaa: peruskorvausluokka (50 %) sekä alempi (75 %) ja ylempi (100 %) erityiskorvausluokka. Kussakin korvausluokassa on kiinteä vakuutetun maksettavaksi jäävä omavastuuosuus ostokertaa kohti. Korvaustasot on pyritty porrastamaan lääketieteellisin perustein sairauden vaikeusasteen ja lääkehoidon välttämättömyyden mukaan. Erityiskorvausluokkien valmisteista sai viime vuonna korvauksia hieman yli miljoona henkilöä eli lähes joka viides suomalainen lapset ja nuoret mukaan lukien. Kaikkiaan lääkekorvauksia maksettiin lähes 3,4 miljoonalle henkilölle.

Korvattavien lääkkeiden, perusvoiteiden ja kliinisten ravintovalmisteiden korvaamatta jääneille kustannuksille on asetettu vuotuinen omavastuuraja. Vuonna 2001 vakuutetut maksoivat enimmillään korvausjärjestelmään kuuluvista, tarpeellisista lääkkeistä 580,20 euroa.

Keskimääräinen toteutunut korvaustaso oli vakuutettujen omavastuuosuudet huomioon ottaen peruskorvattavilla lääkkeillä 42 %, alemman erityiskorvausryhmän lääkkeillä 71 % ja ylemmän erityiskorvausryhmän lääkkeillä 97 %. Avohoidon reseptilääkkeiden myynnistä (1 336 milj. euroa) sairausvakuutuksen korvaama osuus (768 milj. euroa) oli 58 %.

Lääkekorvausjärjestelmän uudistamisen tarvetta on arvioinut sosiaali- ja terveysministeriön asettama lääkekorvaustyöryhmä 2000, joka jätti muistionsa toukokuussa 2001. Lääkkeiden korvausjärjestelmän laajuudesta ja sisällöstä on valmistunut selvitysmiesraportti elokuussa 2002. Työryhmä ja selvitysmies ovat tehneet kehittämisehdotuksia lääkekorvausjärjestelmän uudistamiseksi. Ehdotusten perusteella lääkekorvausjärjestelmän uudistamistarpeeseen tultaneen ensi vuoden aikana ottamaan kantaa.

4. Lainsäädännön kehittäminen

Kela pitää tärkeänä Kansaneläkelaitoksesta annettuun lakiin sisältyvää velvollisuutta toimia aktiivisesti toimeenpanemansa lainsäädännön kehittämiseksi. Tällainen ehdotusten tekemistä koskeva tehtävä Kelalla oli jo sairausvakuutuslain ja kansaneläkeasetuksen mukaan, mutta Kansaneläkelaitoksesta annettussa laissa asiasta säädetään aikaisempaa selkeämmin yhtenäisesti lain tasolla ja siten, että tehtävä koskee kaikkia Kelan hoitamia etuusjärjestelmiä eli koko toimialaa. Ehdotukset, joita on tehty, ovat perustuneet yleisten sosiaalipoliittisten näkökohtien lisäksi siihen käytännön tietoon, mitä järjestelmien toimeenpanosta kertyy, sekä Kelassa harjoitettuun tutkimustoimintaan.

Eräs kokonaisuus, jossa Kela ja sen valtuutetut ovat aktiivisesti toimineet aloitteiden tekijänä, on sosiaaliturvalainsäädännön selkeyt-

täminen. Hankkeessa on tarkoitus selkeyttää ja mahdollisuuksien mukaan yhtenäistää Kelan hoitamaa toimeentuloturvan lainsäädäntöä. Kelassa tehdyn valmistelutyön jälkeen hanke käynnistyi konkreettisesti vuonna 1997–1998, jolloin selvitysmiehenä toimi valiokuntaneuvos Pentti Arajärvi. Asia ei kuitenkaan tuolloin käytännössä edennyt. Syyskuussa 2001 sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti konkreettisesti kaksivuotiseksi määritellyn hankkeen. Siinä keskitytään lainsäädännön rakenteen selkiyttämiseen, täsmentämiseen sekä kielelliseen ja lakitekniiseen modernisointiin. Lisäksi tarkoitus on yhtenäistää lakien toimeenpanoon liittyviä säännöksiä, kuten etuuksien hakuaikoja ja menettelytapoja. Hankkeessa tarkastellaan myös toimeentuloturvaetuuksiin liittyviä keskeisiä käsitteitä (esim. perhe, omaisuus, tulot) ja niiden eroavaisuuksia. Erityisenä nä-

kökulmana on uuden perustuslain edellyttämien muutosten tekeminen. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee sosiaaliturvalainsäädännön selkeyttämistä yhteistyössä paitsi Kelan, myös työministeriön, opetusministeriön ja ympäristöministeriön kanssa.

Kela on antanut lainvalmisteluun tukensa ja apunsa. Projektin keskeisistä osista valmiita ovat työttömyysturvasäädösten uudistaminen ja siihen liittyvä työvoimapalvelulainsäädännön kokonaisuudistus, joita koskevat lakiehdotukset ovat parhaillaan eduskunnan käsittelyssä. Kelan toimeenpaneman eläkelainsäädännön uudistaminen on säädösteknisesti edennyt pitkälle, mutta asian etenemiseen vaikuttavat monet samanaikaisesti vireillä olevat sisällölliset kysymykset. Sairausrakuutusta koskevan lainsäädännön osalta valmistelutyö on käynnistetty kuluvan syksyn aikana.

Tutkimusosasto

KATSAUS VÄESTÖN SOSIAALITURVAN JA HYVINVOINNIN KEHITYKSEEN – Kelan tutkimustyön tuloksia vuonna 2002

Vuonna 2001 kansantuote kasvoi vain 0,7 %. Vuoden 2002 alkupuolella maailmantalous elpyi lupaavasti ja teollisuuden parantuneet suhdanneodotukset ennakoivat talouskasvun nopeutumista. Syksyn aikana maailmantalouden näkymät heikkenivät uudelleen ja lisäsivät sekä yritysten että kotitalouksien epävarmuutta tulevaisuudesta. Keskeisiä tekijöitä olivat Irakin sodan uhka ja öljyn hinnannousun riski. Euroalueella talouskasvua ovat hidastaneet julkisen sektorin rahoitusvajeet. Suomen tuotanto vuoden lopulla ei juuri kasvanut. Yksityissektorin palvelujen tuotanto supistui alkuvuonna, mutta alkoi hieman kasvaa vuoden loppupuolella teollisuuden elpymisen ja vahvan kulutuskysynnän vuoksi. Rakennusalan ja kaupan työpaikat lisääntyivät, mutta teollisuuden ja liikenteen vähenivät. Työttömyysaste oli keskimäärin 9,1 % eli lähellä edellisvuotista. Työllisyyden ja työttömyyden alueelliset erot kasvoivat. Erityisesti osa-aikatyöt lisääntyivät ja naisten työllisyys parani, mutta miesten työllisyys heikentyi.

Kotitalouksien tulojen jakautuminen on muuttunut. Pääomatulot vaikuttivat eniten 1990-luvun puolivälistä alkaneeseen kotitalouksien tuloerojen kasvuun. Vuoteen 2000 jatkunut kasvu on pysähtynyt, ja erot ovat alkaneet kaventua: vuonna 2001 kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen erot olivat jo pienemmät kuin vuonna 1999. Tämä ei ole juuri vaikuttanut eläkeläisväestön ja muun väestön suhteelliseen toimeentuloon. Tavanomaisen köyhyysrajan (50 % mediaanitulosta) perusteella arviotuna eläkeläistalouksien köyhyysriski oli samansuuruisen kuin muunkin väestön. Köyhyysrajan asettamisen mukaan köyhiä eläkeläistalouksia oli 2000-luvun alussa 5–10 %

kaikista eläkeläistalouksista. Eläkeläistaloudet tosin sijoittuvat muita kotitalouksia useammin pienituloisiin ja keskituloa lähellä oleviin kotitalousryhmiin, ja niiden kulutus koostui enemmän välttämättömyyshyödykkeistä kuin muulla väestöllä, mutta toimeentulotukea eläkeläistalouksista sai vain 4–7 %. Pitkäaikaistyöttömyys selittää köyhyyttä eniten: lähes kolmannes köyhiksi luokitelluista on pitkäaikaistyttömiä. Työmarkkinatukea sai vuoden 2001 lopussa noin 155 200 henkilöä ja työnantajalle maksettua yhdistelmätukea noin 11 600 henkilöä.

Vuonna 2002 sosiaalipolitiikka ja sen kehittäminen olivat monin tavoin esillä. Keskustelua käytiin sosiaaliturvan rahoituksen kestäväydestä ja vähimmäisturvaetuuksien riittäväydestä, terveydenhuollon toimintaedellytysten varmistamisesta sekä sosiaaliturvan kannustavuudesta työelämään. Erityisesti olivat esillä työeläkevakuutuksen rahoituksen kestävyys ja sairausvakuutuksen rahoitusongelmat. Sosiaaliturvalainsäädännön muutokset koskivat yksityisen alan työeläkkeitä, työttömyysturvaa ja työvoimapalveluja sekä työikäisten kuntoutusta. Lisäksi hammashoito ulotettiin koskemaan kaikkia maassa asuvia, sairausvakuutuksen vähimmäissairauspäiväraha palautettiin sekä lääkekorvausten perusteita muutettiin.

Sosiaalibarometrin¹ asiantuntija-arvioiden mukaan väestön kokonaishyvinvointi on edelleen kehittynyt suotuisasti. Toisaalta väestöryhmien välisten ja alueellisten erojen koetaan kasvaneen. Hyvinvointipalvelujen tuottajien mukaan pitkäaikaissairaiden, asunnottomien sekä mielenterveys- ja päihdeongelmaisten syrjä-

tymisen ehkäisemiseksi tarvitaan selkeä valtakunnallinen strategia. Taloudellisten arvojen rinnalle kaivataan yhteisöllisiä arvoja. Barometrin vastaajista julkisten palvelujen tuottajat kohdistavat suuria odotuksia järjestöjen toimintaan julkisten palvelujen täydentäjinä.

Sosiaaliturva

Julkisten hyvinvointimenojen kasvu pysähtyi 1990-luvulla ja sosiaaliturvaa leikattiin. Tämän jälkeen on käyty keskustelua siitä, mitä sosiaaliturvalle on tapahtunut. Kelan sidosryhmätutkimuksen yhteydessä syksyllä 2002 kartoitettiin sekä kansalaisten että Kelan yhteistyökumppaneiden käsityksiä etuuksien riittävytydestä.² Erityisesti kansalaiskyselyn tulokset olivat kaksijakoisia. Vähintään puolet väestöstä pitää sairausvakuutusta (55 %) ja asumistukea (54 %) riittävinä. Kriittisimpiä ollaan opintotukea kohtaan. Sen arvioi riittämättömäksi 54 %. Peruseläkettä pitää riittämättömänä 50 % ja työttömyysturvaa 45 %. Kansalaisten mielipiteet etuuksien riittävytydestä ovat jonkin verran muuttuneet vuodesta 2000. Aiempaa useampi arvioi opintotuen ja perhe-etuudet riittämättömiksi, sen sijaan eläketurvan arvioi aiempaa useampi riittäväksi. Väestöryhmien suhtautumiserot ovat eräiltä osin tuntuvia.

Kelan yhteistyökumppaneiden (virkamiesten, kansanedustajien, yritysten, median ja järjestöjen) edustajista yli puolet pitää asumistukea (73 %), sairausvakuutusta (71 %), työttömyysturvaa (63 %) perhe-etuuksia (61 %) ja opintotukea (53 %) riittävänä. Peruseläketurvan kokee riittämättömäksi 51 %. Opintotukea riittämättömänä pitävien osuus on lisääntynyt vuodesta 2001 (32 %) vuoteen 2002 (43 %). Yritysten edustajat ja virkamiehet arvioivat eri etuudet kansalaisten sosiaalisen perusturvan kannalta selvästi riittävämmiksi kuin kansanedustajat sekä media ja järjestöihmiset.

Toimeentuloturvan oikeellisuutta koskevassa tutkimuksessa selvitettiin toimeentuloturva koskevien säännösten suhdetta perustuslakiin, ihmisoikeuksiin ja yhteisöoikeuteen.³ Lähtöoletus, että Suomen toimeentuloturva koskevassa lainsäädännössä ei ole olennaisia aineellisoikeudellisia aukkoja, osoittautui oikeaksi. Toimeentuloturvan aineellista oikeellisuutta tutkittiin saamisedellytysten, kattavuuden, turvan rahamääräisen tason sekä turvan ajallisen keston valossa. Työttömyysturvan saamisedellytyksissä ongelmia tuottavat yrittäjätöiminnan ja oman työn aloittamiseen ja lopettamiseen liittyvät ajanjaksot sekä alle 25-vuotiaan työmarkkinatuen saanti, silloin kun hän kieltäytyy koulutuksesta. Perusoikeudellisesti ongelmallinen on myös työmarkkinatuen tarveharkinta. Kattavuuden suurin puute koskee eläkeoikeutta, kun lähes 65-vuotias tai 65 vuotta täyttänyt henkilö muuttaa Suomeen tai kun henkilön työnteko on ollut vähäistä tai hän ei ole 16 vuotta täytettyään asunut Suomessa riittävän kauan. Lisäksi kattavuusongelma saattaa syntyä, kun henkilö siirtyy etuudelta toiselle (sairauden, työkyvyttömyyden ja kuntoutustuen keskinäiset rajakohdat). Etuuksien tason ongelmia liittyy sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan ja työttömyysturvan peruspäivärahan sekä työmarkkinatuen alhaiseen tasoon. Myöskään puoliorvon ja täysorvon eläkkeet eivät ole määrältään sellaisia, että tilannetta voitaisiin pitää oikeellisenä. Etuuksien odotusajat, varsinkin Suomessa asumista koskevat vuosien mittaiset odotusajat, ovat ongelmallisia, erityisesti kansaneläkkeen ja työttömyysturvaetuuksien osalta.

Perusoikeuksiin liittyviä toimeentuloturvan menettelysäännösten ongelmia ovat maksavien tahojen tekemät sanktioluonteiset päätökset. Etuuden tason alentamista koskevassa päätöksenteossa näyttää perusoikeudellisesti olevan samoja ongelmia kuin etuuden ensi-

kertaisessa myöntämisessä. Oikeudellisesti kyseenalaisin on opintotuen hakijalle asetuk- sella asetettu velvollisuus selvittää vanhempi- en ja aviopuolison ulkomailta saamia tuloja koskevat tiedot, joita hänellä kuitenkin ei ole oikeudellisesti oikeutta saada. Tietojen toimit- tamatta jättäminen saattaa kuitenkin johtaa sanktioihin tai etuuden epäämiseen. Päätök- sen muotoa koskevissa säännöksissä puutteeli- sena voidaan pitää sitä, että henkilö ei aina saa kirjallista päätöstä.

Lainsäädäntörakenteen oikeellisuutta arvioi- tiin tarkastelemalla, onko asioita säädetty asi- anmukaisella ja oikeellisella lainsäädännön tasolla, ovatko lainsäädäntövallan delegointia ja hallintotehtävien uskomista muille kuin vi- ranomaisille koskevat ratkaisut moitteettomia sekä ovatko säännökset viranomaisista ja muusta organisaatiosta, rahoituksesta ja sosi- aaliturvalaitosten asemasta oikeellisia. Ase- tusten taustalla ovat tutkimuksen mukaan pää- asiallisesti riittävät valtuudet. Kuitenkin esi- merkiksi eläkkeensaajien hoitotukea koske- villa säännöksillä ei näytä olevan laissa riittä- vän laajaa valtuutta. Kansaneläkejärjestel- mässä edellytetty edunsaajan ilmoitusvelvol- lisuus nojautuu asetukseen, kuitenkin velvol- lisuutta koskevan perussäännöksen tulisi olla laissa. Menettelysäännöksissä näyttää olevan johdonmukaisesti useissa etuusjärjestelmissä toistuvia virheitä. Tämä aiheutunee suurelta osin siitä, että hallintomenettely korostaa lail- la säätämistä.

Sosiaaliturvan talous

Sosiaaliturvan etuuksien kohdistamisessa ja mitoituksessa ovat taloudellisen hyvinvoinnin tai toimeentulon taso ja jakautuminen kotita- louksien kesken tärkeässä asemassa. Ongel- malliseksi erityisesti toimeentuloerojen ja köyhyyden arvioinnissa on koettu OECD:n ja EUROSTATin näitä koskevien mittareiden

muutokset, jotka ovat muuttaneet merkittä- västi arvioita köyhien määrästä sekä köyhiksi luettavista väestöryhmistä Suomessa. Maini- tut mittarit ovat pitkälle pelkistettyjä. Kelassa on julkaistu hankkeen osaraportti⁴ rakenteel- taan toisistaan poikkeavien kotitalouksien toi- meentulon vertailusta. Hankkeessa on käytet- ty aiempaa yksityiskohtaisempien kulutus- yksikköasteikkojen määrittämismenettelmää. Toimeentulo- ja tulonjakotutkimuksissa kes- keiset asteikkoluvut laskettiin kotitalouskoh- taisesta kulutusaineistosta. Tällöin voidaan ottaa huomioon kulutuksessa esiintyvät talou- delliset mittakaavaedut ja kotitalouden pää- miehen ikääntymisen vaikutus. Kulutusyksik- köasteikot laskettiin erikseen pieni-, keski- ja suurituloisten kotitalouksille. Kotitalouden koon kasvaessa kulutuksessa esiintyy mitta- kaavaetua, joka vaihtelee hyödykeryhmittäin. Kotitalouden aikuisten ja lasten vaikutus skaalalukuihin oli erilainen. Mitä suurituloi- sempi kotitalous oli kyseessä, sitä vähemmän lisäjäsen kasvatti suhteellista tulotarvetta. Päämiehen ikä vaikutti siten, että tulotarve ensin kasvoi, mutta alkoi sitten pienentyä ikääntymisen myötä. Ikärakenteeseen reagoi- vat asteikot tuovat uuden ulottuvuuden toimeentulotutkimukseen. Esim. eläkeläistä- louksille ja muille kotitalouksille on aikai- semmissä tutkimuksissa käytetty samaa ase- teikkaa.

Kotitalouksien varallisuuden käyttöä sosiaali- turvan rahoituksessa koskeva Kelan ja Elin- keinoelämän tutkimuslaitoksen tutkimusyh- teistyöhanke⁵ täydentää aikaisempaa perus- turvan rahoitusvaihtoehtoja pitkällä aikavälil- lä kartoittanutta tutkimusta. Tutkimuksessa kotitalouksien nykyistä varallisuuden määrää ja koostumusta kuvattiin tilastoaineiston avul- la ja ennustettiin kehitystä vuoteen 2050. Ar- vion mukaan kotitalouksien varallisuus kas- vaa tuottavuuden ja tulojen kasvun vuoksi, mutta myös väestön ikääntymisen myötä.

Vuonna 2050 kotitalouksien varallisuus on perusskenaarion mukaan 2,5-kertainen nykyiseen verrattuna. Varallisuuden rakenteen muutoksista merkittävin on asunto-omaisuuden ja muun hyödykevarallisuuden osuuden pieneneminen, kun taas vastaavasti rahoitusvarallisuuden osuus kotitalouksien nettovarallisuudesta kasvaa.

Mikäli kaikelle nettovarallisuudelle asetettaisiin uusi puolen prosentin vero, työntekijän sosiaaliturvamaksua voitaisiin alentaa runsaalla kahdella prosenttiyksiköllä. Tämä veromuutos vastaa kolmen prosentin reaalituoton vallitessa lähes 17 prosenttiyksikön kiristystä kotitalouksien pääomatulojen verotukseen. Varallisuusveron korotuksella rahoitetun sosiaaliturvamaksun pienentämisen vaikutuksia voidaan arvioida simulaatiomallilla, joka perustuu elinkaarisuunnittelun teoriaan. Väestön ikääntyminen lisää julkisia menoja, ja kasvava varallisuus on puolestaan veropohja, jota voidaan periaatteessa käyttää sosiaalimenojen rahoitukseen. Tulosten perusteella varallisuusveron korotuksen käytöstä sosiaaliturvan rahoitukseen seuraavat pitkän ajan vaikutukset ovat todennäköisesti kielteisiä. Myös perintöveron korotuksella lienee samanlaiset pitkäaikaisvaikutukset.

Terveyspalvelut ja kuntoutus

Lääkekorvaukset olivat sairaanhoitovakuutuksen suurin kustannuserä, ja ne myös kasvoivat eniten vuonna 2002. Erityisesti kolesterolilääkkeiden, masennuslääkkeiden ja mahaavaalilääkkeiden käyttö lisääntyi. Kolesterolilääkkeiden korvaukset kohosivat osaksi sen vuoksi, että sepelvaltimotautipotilaille on myönnetty mahdollisuus saada nämä lääkkeet erityiskorvattuina. Psykoosien ja syövän hoidossa yleistyy uusien, aikaisempia valmisteita olennaisesti kalliimpien lääkkeiden käyttö, mikä kasvattaa näiden sairauksien hoitokus-

tannuksia nopeasti. Monen pitkään markkinoilla olleen lääkeryhmän käyttö on vähentynyt, ja mm. masennus- ja tulehduskipulääkkeiden sekä antibioottien ryhmissä kustannuspaineita on keventänyt rinnakkaisvalmisteiden välinen hintakilpailu.^{6,7}

Lääkkeiden käyttö yleistyy väestön ikärakenteen muutoksen myötä, mutta tämä lisää lääkekustannuksia toistaiseksi melko vähän.^{8,9,10,11} Ongelmallinen on 75 vuotta täyttäneiden lääkekuorma: noin 40 % tämänikäisistä käyttää samanaikaisesti vähintään viittä erilaista reseptilääkettä, ja niiden lisäksi päivittäiseen valikoimaan kuuluu yleensä itsehoito- ja luonnonlääkkeitä. Vanhukset käyttävät myös psyykenlääkkeitä selvästi enemmän kuin muut aikuiset.

Aikuisten terveydentila ja toimintakyky ovat viimeksi kuluneiden 20 vuoden aikana kohentuneet ja usean kansantaudin ilmaantuminen on siirtynyt entistä myöhäisemmälle iälle.¹² Silti terveydentilan heikkenemisen vuoksi tullaan sosiaaliturvan etuuksia tarvitsemaan aikaisempaa enemmän. Eliniän pidetessä vanhuksille kertyy pitkäaikaisia sairauksia, jotka vaativat jatkuvaa hoitoa. Kansantaudeista ongelmallinen on diabetes, joka on 1990-luvulla yleistynyt erityisesti miehillä. Taustalla on lihavuus, joka sekkin on lisääntynyt selvästi enemmän miehillä kuin naisilla.

Kelan myöntämät sairauserusteiset etuudet jakautuvat maan eri osissa jossakin määrin epätasaisesti, ja myös kehityssuunnat poikkeavat eri alueilla toisistaan. Esimerkiksi eläkkeensaajien hoitotukea saavien määrä on 1990-luvun aikana kasvanut nopeimmin Pohjois-Suomen alueella, mutta Etelä-Suomessa tätä etuutta saavien määrä on vähentynyt. Kehitykseen vaikuttavat osaksi eläkkeellä olevien terveydentilan ja toimintakyvyn muutokset. Myös terveydenhuollon laitosten muutta-

minen hallinnollisella päätöksellä vanhus- palvelutaloiksi lisää hoitotuen ja samalla sairaanhoitovakuutuksen etuuksien piiriin tulevien määrää.

Lasten lääkarissäkäynnit ovat selvästi lisääntyneet vuosien 1987 ja 1996 välisenä aikana.¹³ Käynnit yksityislääkarissä lisääntyivät jyrkästi 1980-luvun lopulla ja vähenivät lähes yhtä nopeasti 1990-luvun alussa, minkä jälkeen niiden määrä on pysynyt vakaana. Lasten lääkarissäkäynnit eivät ole yhteydessä vanhempien sosiaaliseen asemaan. Yksityislääkärin palveluja käyttävät eniten hyvin koulutettujen sekä keski- ja hyvätuloisten vanhempien lapset. Lapselle hankittu yksityinen sairausvakuutus lisää lääkarissäkäyntien määrää selvästi. Hyvätuloiset ja hyvin koulutetut vanhemmat ovat hankkineet lapselleen yksityisvakuutuksen keskimääräistä useammin. Yksityislääkarissäkäynnit vaihtelevat alueellisesti selvästi siten, että ne ovat yleisempiä kaupunkimaisissa kuin maaseutumaisissa kunnissa ja Etelä- ja Lounais-Suomessa kuin muualla maassa.

Väestön ikääntymisen vuoksi joudutaan kiinnittämään entistä enemmän huomiota työkyvyn heikkenemisestä johtuviin kustannuksiin ja kuntoutustoiminnalla aikaansaataviin vaikutuksiin. Kuntoutustoiminnan on tulevana vuosina pystyttävä vastaamaan ikääntyneen työvoiman kuntoutustarpeisiin ja samalla huolehtimaan nuoremman työikäisen väestön työkyvystä. Hankkeessa arvioitiin kuntoutuksen vaikutuksia etuuksien käyttöön, työntekoon ja eläkkeelle siirtymiseen.¹⁴ Ikääntyvien suomalaisten työkykyä rajoittavat ensi sijassa tuki- ja liikuntaelinsairaudet (TULES). Nuorempien kuntoutustarvetta aiheuttavat lisääntyvästi mielenterveyden ongelmat (MTH). Tutkimuksen kohteena olivat näiden kahden sairausryhmän vuoksi kuntoutuksessa v. 1996 olleet henkilöt. Kuntoutuksen vaikutusten ar-

voimiseksi heistä kerättiin sairausvakuutus- etuuksia ja työttömyysturvaa sekä työssäkäyntiä ja eläkkeelle siirtymistä koskevia rekisteritietoja vuosilta 1992–1998. Kuntoutusta saaneita oli yhteensä 39 719. Heistä 73 % sairasti TULE-sairautta ja 27 % mielenterveyden häiriötä. Ennen kuntoutusta sairaanhoitokorvaukset olivat suurempia MTH-kuntoutuilla. Heidän sairaanhoitokorvauksensa laskivat kuntoutuksen jälkeen enemmän. TULE-sairauksia poteneita oli koko tarkasteluajan hoidettu vähemmän, eikä kuntoutuksella ollut selvää vaikutusta korvausten määrään. Korvausten lisäksi tarkasteltiin kuntoutuksen alueellista kohdentumista. TULES-kuntoutus kohdentui tasaisesti, mutta MTH-kuntoutusta saaneet olivat Itä- ja Länsi-Suomen vakuutusalueilla selvästi sairaanhoitokulujen perusteella huonokuntoisempia kuin Etelä-Suomessa. Kuntoutettujen eläkkeelle siirtyminen tapahtui pääsääntöisesti vanhimmasta ikäryhmästä, jossa näkyi selvästi myös työttömyyseläkkeelle siirtyminen vaihtoehtoisena polkuna. MTH-ryhmästä siirryttiin eläkkeelle jo hyvin nuorena. Työelämässä jatkoivat useimmin parhaassa työiässä olleet kuntoutetut. Tulosten perusteella parhaaseen vaikuttavuuteen päästään, kun kuntoutus aloitetaan riittävän aikaisin ja kohdistetaan oikeaan väestöryhmään. Vaikutus on suurin 25–44-vuotiaissa mielenterveyden häiriön vuoksi kuntoutetuissa. Vanhimmissa ikäryhmissä kuntoutuksen vaikuttavuus on vähäisempää.

Kuntoutusbarometri¹⁵ perustuu yli 1 300 asiantuntijan arviointeihin kuntoutusjärjestelmän eri osa-alueiden toimivuudesta. Kuntoutus toteutui vuosituhaten vaihteen Suomessa vähintään kohtalaisesti. Kelan toteuttama kuntoutus sai muilta toteuttajatahoilta erityisen hyvän arvion. Kuntoutujien ongelmat arvioitiin tunnistettavan ja yksilölliset kuntoutusprosessit suunniteltavan tyydyttävästi. Kuntouttajien käyttämiä työmenetelmiä pidettiin

toimivina. Hallinnonalojen yhteistyön suju-
mattomuuden arveltiin vähentävän tehoa. Yhteistyökumppanien tuntemus oli asiantuntijoiden arvioiden mukaan riittämätöntä ja kansalaisten kuntoutustietämys vähäistä. Kuntoutujan lähi- ja työyhteisöjen voimavarojen saaminen mukaan kuntoutumisen tueksi oli puutteellista. Asiantuntijoiden mielestä yhteistyöongelmat kärjistyivät kuntoutustapahtuman jatkuvuuden varmistamisessa. Kuntoutusjärjestelmän eri tasoilla työskentelevien välistä keskustelua tulisikin lisätä. Jotta kuntoutusta voitaisiin suunnitelmallisesti kehittää, tulisi sitä koskevien seurantamenettelyjen toimia nykyistä paremmin kaikilla kuntoutuksen tasoilla.

Terveys 2000 -aineistosta saatiin mielenkiintoista tietoa kuntoutustarpeesta.¹⁶ Väestön terveydentila on nyt parempi kuin 20 vuotta sitten, mm. selkä- ja niskaoireyhtymät sekä kantavien nivelten kulumat ovat vähentyneet. Kuntoutusta ilmoitti tarvitsevansa lähes kolmannes työikäisistä ja fysioterapiaa joka viides aikuinen. Sekä kuntoutuksen että fysioterapian koettu tarve ja käyttö ovat lisääntyneet. Aineiston avulla ei voitu selvittää, minkä ongelman, oireen tai sairauden vuoksi henkilö on saanut tai kokee tarvitsevansa kuntoutusta tai fysioterapiaa. Vuonna 2001 Kelan fysioterapian sairaanhoitokorvaukset olivat 18,9 milj. euroa.

Vuosittain alkaneiden sairauspäiväraha-kausien määrää vuosina 1991–2000 arvioivassa tutkimuksessa¹⁷ todettiin, että kausien kokonaismäärä väheni pahimman laman aikana 1990-luvun alkupuolella kolmanneksella. Sen jälkeen niiden määrä on hitaasti noussut mutta on edelleen selvästi pienempi kuin 1990-luvun alussa. Väheneminen johtui suurelta osin tuki- ja liikuntaelinsairauksien vuoksi myönnettyjen sairauslomien vähenemisestä. Mielen-terveyshäiriöiden vuoksi myönnettyjen

sairauslomien määrä alkoi naisilla kasvaa heti laman alettua ja miehilläkin laman mentyä ohi 1990-luvun jälkipuoliskolla.

Kansalaisyhteisön sosiaalinen pääoma eli yhteisöllisyys vaikuttaa myönteisesti väestön terveyteen, muttei tiedetä, miten vaikutus välittyy. Hankkeessa yhteisöllisyys liittyi parempaan jaksamiseen ja vireyteen, joka puolestaan kuvastaa parempaa itsetuntoa. Ruotsinkielisen vähemmistömme pitkän ja terveen elämän syistä käytiin myös kansainvälistä keskustelua.^{18, 19, 20}

Kelan palvelut ja toiminta

Kela korvaa sairaudesta tai vammautumisen-
ta aiheutuneita matkakustannuksia sairausva-
kuutuslain ja Kelan kuntoutukseen osallistu-
vien matkakustannuksia kuntoutuksesta an-
netun lain perusteella. Kuljetuspalvelujen tuot-
tajien etujärjestö ja Kela tekivät tammikuussa
1997 runkosopimuksen matkakorvausten val-
takirjamenettelystä. Palvelujen tuottaja perii
asiakkaalta matkasta vain omavastuuosuuden
ja hakee tälle myönnettävän matkakorvauksen
Kelasta. Kuljetuspalvelujen matkakorvausten
valtakirjamenettelyssä mukana olevilta tuotta-
jilta tiedusteltiin heidän käsityksiään menet-
telyn toimivuudesta.²¹ Menettely edellyttää
Kelan ja kuljetuspalvelun tuottajan välistä so-
pimusta. Taksiryttäjistä 84 % oli tyytyväisiä
Kelan matkakorvausohjeeseen ja lähes yhtä
moni yhteistyöhön Kelan toimiston kanssa.
Tyytyväisyys matkakorvausten hakemus- ja
tilityslomakkeisiin sekä matkakorvauspäätös-
ten perusteluiden ymmärrettävyyteen oli vä-
häisempää. Tyytyväisimpiä olivat yrittäjät,
joilla Kelan korvaamia kuljetuksia oli paljon,
jotka asioivat pienissä toimistoissa ja jotka
olivat toimineet ammatissa pitkään. Tilitysten
teko oli sujunut useimmilta taksiryttäjiltä on-
gelmitta. Matkakorvaukset he olivat saaneet
yleensä haetun suuruusina valtakirjasopimuk-

sessä luvatussa ajassa. Korvausten keskimääräinen maksuaika oli kaksi viikkoa, jota 70 % taksiyrittäjistä piti sopivana. Tilitysmenettelystä toivottiin kuitenkin yksinkertaisempaa, nopeampaa ja nykyaikaisempaa.

Vuodesta 1996 lähtien Kelan palveluja ja hallintoa arvioineen barometrihankkeen tulosten mukaan moni asia on parantunut viime vuodesta. Toimistojen asiakaspalvelussa suurin muutos on päätösten perusteluja ymmärrettävinä pitävien asiakkaiden osuuden lisääntyminen 51:stä 66 %:iin. Palvelun eri osatekijöistä asiakkaat olivat tyytyväisimpiä palvelun ystävällisyyteen, toimistojen aukioloaikoihin ja palvelun asiantuntevuuteen (tyytyväisiä 89–92 %). Toimistoissa käyneet asiakkaat antoivat palvelulle keskimäärin arvostuksen 8,4. Koko väestöön kohdistuneessa Suomen Gallupin tekemässä puhelinhaastattelussa, jossa vastaajien mielipiteisiin vaikuttavat koetun henkilökohtaisen palvelun lisäksi mie-

likuvat ja julkisiin palveluihin yleisesti liittyvä byrokraattinen kitka, arvostanaksi tuli 7,5. Asiakkaat toivovat, että Kelan palvelu olisi nopeaa, vaivatonta, ystävällistä, neuvovaa ja asiantuntevaa. Kelan julkinen kuva on parantunut selvästi. Tärkeimpien sidosryhmien mielestä Kela tiedottaa toiminnastaan entistä ymmärrettävämmin ja avoimemmin. Tyytyväisimpiä Kelan toimintaan ovat kansanedustajat ja virkamiehet (yleisarvostuksen keskiarvo 8,0), kriittisimpiä ovat edelleen tiedotusvälineiden edustajat (7,3).

Kelan henkilöstöä koskevan barometritiedon mukaan henkilöstön työoloissa on muutaman vuoden heikkenevän suunnan jälkeen tapahtunut käänne parempaan. Työn kuormittavuus on vähentynyt. Tyytyväisyys työhön on lisääntynyt ja yleinen työilmapiiri on parantunut. Kiire vaivaa kuitenkin edelleen kelalaisia: 65 % toimistojen henkilökunnasta kokee, että heillä on liian vähän aikaa työn tekemiseen kunnolla.

Lähteet

1. Eronen A, Kinnunen P, Selkälä A, Siltaniemi A, Särkelä R. Sosiaalibarometri 2002. Hyvinvointipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 2002.
2. Pehkonen J. Kelan sidosryhmätutkimus. Yhteenvetoraportti 2002. Suomen Gallup.
3. Arajärvi P. Toimeentuloturvan oikeellisuus. Toimeentuloturvaa koskevan lainsäädännön suhde perustuslakiin, erityisesti perusoikeuksiin, ihmisoikeuksiin ja yhteisö-oikeuteen. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 68, 2002.
4. Saarikallio M. Kotitalouksien toimeentulon vertailua. Laskelmia vuoden 1998 kulutustutkimusaineistosta. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 25, 2002.
5. Lassila J, Rantala O, Valkonen T. Varallisuus, verotus ja väestön ikääntyminen. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 70, 2002.
6. Klaukka T, Koivisto P, Rajaniemi S. Resepti maksoi vuonna 2001 keskimäärin 44 euroa ja kallistui 8 %. Suom Lääkäril 2002; 57: 2425–2427.
7. Klaukka T, Rajaniemi S. Lääkekustannusten ylä- ja alamäkiä. Suom Lääkäril 2002; 57: 5052–5054.
8. Linjakumpu T, Hartikainen S, Klaukka T, Veijola J, Kivelä S-L, Isoaho R. Use of medications and polypharmacy are increasing among the elderly. J Clin Epidemiol 2002; 55: 809–817.
9. Linjakumpu T, Hartikainen S, Klaukka T, Koponen H, Kivelä S-L, Isoaho R. Psychotropics among the home-dwelling elderly – increasing trends. Int J Geriatr Psychiatry 2002; 17: 874–883.
10. Linjakumpu T, Hartikainen S, Klaukka T, Veijola J, Kivelä S-L, Isoaho R. Ikääntyvien ja iäkkäiden monilääkitys yleistyy. Suom Lääkäril 2002; 57: 4102–4104.
11. Linjakumpu T, Hartikainen S, Klaukka T, Koponen H, Kivelä S-L, Isoaho R. Psykykenlääkkeiden käyttö kasaantuu kaikkein vanhimmille. Suom Lääkäril 2002; 57: 4600–4603.
12. Klaukka T, toim. Vaikka terveys on kohentunut, sosiaaliturvan kustannukset kasvavat. Kelan näkökulma Terveys 2000-hankkeen tuloksiin. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 23, 2002.
13. Takala P, Klaukka T, Rahkonen O. Lasten lääkäripalvelujen käyttö. Suom Lääkäril 2002; 57: 4199–4204.
14. Kehusmaa S, Mäki J. Kuntoutuksen taloudelliset vaikutukset. Tuki- ja liikuntaelinsairauden tai mielenterveyden häiriön vuoksi kuntoutettujen terveysturvaetuudet Kelan rekistereissä. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 55, 2002.
15. Lahtela K, Grönlund R, Röberg M, Virta L, toim. Arvioita suomalaisesta kuntoutusjärjestelmästä. Kuntoutusbarometri-hankkeen ensimmäisen vaiheen havainnot. Helsinki: Kela, 2002.
16. Sainio P, Karppi S-L, Vaara M, Hakulinen K. Suomalaiset saavat koettua tarvetta vähemmän kuntoutusta ja fysioterapiaa. Fysioterapia 2002; (8): 4–7.
17. Salminen Jouko K. Talouslama ja sairauslomat. Suom Lääkäril 2003; 58: 21–24.
18. Hyypä MT. Swedish-speaking Finns have a longer active life. Lifelong Learning in Europe 2002; 7: 234–237.
19. Hyypä MT, Kronholm E. Kansalaisyhteisön sosiaalinen pääoma heijastuu vireyteen. Suom Lääkäril 2002; 57: 4124–4127.
20. Hyypä MT, Mäki J. Reply to the letter to the Editor. Health Promotion Int 2002; 17: 291.
21. Komu M. Taksiryttäjät ja Kelan valtakirjasopimusmenettely. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 22, 2002.

ISSN 0355-4996